

Nederlandsch Oost-Indië en het Nederlandsch zendelinggenootschap : toelichtingen tot de gedachtenisplaat uitgegeven bij gelegenheid van het 75 jarig bestaan des genootschaps

<https://hdl.handle.net/1874/354295>

4

NEDERLANDSCH OOST-INDIË

EN HET

NEDERLANDSCHE ZENDELINGGENOOTSCHAP,

toelichtingen tot de gedachtenisplaat, uitgegeven
bij gelegenheid van het 75 jarig bestaan
des Genootschaps.

DERDE STUKJE.

(Eerste gedeelte).

TE ROTTERDAM,

BIJ M. WIJT & ZONEN,

Drukkers van het Nederlandsche Zendinggenootschap.

1880.

No. 112.

*Uitgegeven door de H.H. B. J. ADRIANI en E. LAURILLARD
te Amsterdam, H. BROUWER te Zwolle, M. D. DEELEMAN
te Rotterdam, A. DROST, DZ., te Delft, C. P. HOFSTEDE
DE GROOT te Groningen, B. CH. LEDEBOER te Loenen aan de
Vecht, en C. SEPP te Leiden, Gecommitteerden van het
Nederlandsche Zendelinggenootschap tot het opstellen, ver-
zamelen en uitgeven van kleine Stukjes ter bevordering van
Evangelische kennis en godzaligheid, ook bij mingeoefenden.*

Nederlandsch Oost-Indië

EN HET

Nederlandsche Zendelinggenootschap.

DE AMBONSCH EILANDEN.

Wie den zestigjarigen leeftijd bereikt heeft, kan, als hij goed gezien, goed gehoord en goed onthouden, daarbij ook wat gelezen heeft, heel wat vertellen, vooral in onzen tijd.

»Wat is er in onzen leeftijd veel veranderd!» roepen die bejaarden wel eens uit. »Heugt het u nog, dat zelfs eene stoomboot eene zeldzaamheid was, en hoe te Rotterdam tal van nieuwsgierigen zamenvloeiden, als een van die twee logge zeebooten van Londen aankwam?» Zoo spreekt de een. En een ander laat er onmiddellijk op volgen: »Mij staat nog levendig vóór het afloopen van »de Atlas»", voor dien tijd een buitengewoon lang vaartuig, dat op last van Koning WILLEM I gebouwd was, om eene stoomvaart op Indië te openen. Jammer maar, dat het schip, nog vóór het van stoomwerktuigen voorzien was, onbruikbaar bevonden werd, en gesloopt moest worden. Maar ook, ieder, die meende van varen iets te weten, verklaarde het voor eene on-

mogelijkheid zulk eene lange reis met een stoomschip te volbrengen. En zoo geheel ongelijk hadden die mannen niet; immers er moest nog heel wat ondervonden, beproefd en verbeterd worden, eer men zoo ver gevorderd was als thans, nu men per stoomschip de reis naar Batavia binnen de zes weken kan afleggen."

Wilden wij onzen zestigers nog eenigen tijd het woord gunnen, wij zouden dan van menige even gewigtige, ja nog veel gewigtiger verandering kunnen hooren. En als zij dan eens van de nieuwere uitvindingen op de toestanden in de maatschappij, en van dezen op de huisgezinnen, en zoo al voortgaande op kerkelijke en godsdienstige zaken kwamen, dan zou men met zijne aantekeningen een boekdeel kunnen vullen.

Het ligt niet in onze bedoeling, hier de geschiedenis van de uitvindingen of zelfs van het versneld verkeer ter zee en te land te bespreken; wij moeten dit overlaten aan anderen. Maar toch mogen wij de opmerking niet terug houden, dat wie over de toestanden van zijnen tijd wil meespreken, en meer nog, daarover een oordeel wil vellen, niet onbekend mag zijn met de geschiedenis.

»De geschiedenis?» zegt hier deze of gene, »de geschiedenis? Wel die hebben wij al op school geleerd!» Voortreffelijk; maar dan toch iets meer, hopen wij, dan de namen van groote mannen,

dan het verhaal van oorlogen en schitterende feiten, aangevuld met eenige jaartallen? Zoo niet, laat dan de zestigers u nog maar veel vertellen, en gij zult welligt gaan begrijpen, dat men niet kan zeggen van geschiedenis iets te weten, als men zich de toestanden en begrippen van de voorgeslachten niet eenigszins helder kan voorstellen.

Daarom verdriete het u niet, als wij, nu wij over de Ambonsche eilanden, in betrekking tot de werkzaamheden van ons Genootschap gaan spreken, een weinig geschiedenis doen voorafgaan.

Die Ambonsche eilanden vormen een deel van den Molukschen archipel, die weder tot onze bezittingen in Nederlandsch Oost-Indië behoort. Bezittingen verkrijgt men òf door zijn' arbeid, òf door schenking, òf door erfenis, òf ook ten gevolge van oorlogsregt. Nederland verkreeg zijne Oost-Indische bezittingen door het regt van den oorlog. Maar niemand verwerft of ontvangt bezittingen, om er meê te handelen zooals zijne luimen hem ingeven, om ze te bederven of te verwaarloozen. Of doet hij zulks, omdat hij een boos of achteloos mensch is, dan behoudt hij ze niet lang; zij ontvallen hem, of worden hem ontnomen.

Nederland is nu reeds sedert 275 jaren in het bezit van de Ambonsche eilanden; dat is een heele tijd! Wat moeten de Nederlanders goed voor die bezitting gezorgd hebben! Zoo zou men

zeggen. En zoo zou ook wel blijken, als men die verzorging ging vergelijken met hetgeen andere volken voor hunne buitenlandsche bezittingen deden. Bij dezen staan de Nederlanders stellig niet achter. Maar met zulke vergelijkingen laat zich het geweten van den christen niet paaijen. En ronduit gesproken hebben wij ons aan veel verzuim jegens de bevolkingen van de Ambonsche eilanden schuldig gemaakt. Dit mag niet verzwegen worden.

Het zeer kleine kaartje, op de feestplaat, geeft eenigszins een denkbeeld van de ligging dier eilanden. Men kan er toe brengen het zeer groote Ceram, met zijne bijna ondoordringbare bosschen, zijne nog zeer ruwe bevolking, van welke een deel, meest in dorpen (negerijen) op de zuidkust wonende, meer in naam, dan in de daad tot het Christendom is overgegaan; het groote Boeroe, nog weinig bekend, met zijne heidensche stammen in de binnenlanden en eene vrij heerschzuchtige mohammedaansche bevolking aan de oostkust; de veel kleinere eilanden Melano, Amblaauw, Mapipa, Kélang en Boano, waar men kleine, doch zelden bezochte christengemeenten vindt; maar boven allen het niet zeer groote Ambon, dat door eene zeer aanzienlijke baai in twee deelen gescheiden wordt, die slechts door eene smalle landstrook verbonden zijn; en de daarbij behoorende veel kleinere eilanden Haroekoe of Oma, Saparoea of

Honimoa, en Noessa-laoet, welke drie laatsten ook bekend zijn onder den naam van de Oeliassers.

Vooraf met Ambon en de Oeliassers zullen wij ons hebben bezig te houden. Dáár woont eene bevolking, die in hooge mate de aandacht van onze christelijke gemeenten verdient. Die menschen hebben eenen zeer goeden aanleg, zijn vrij beschaafd en hebben al sedert drie en eene halve eeuw het Christendom omhelsd. Dit blijkt uit het groot aantal kerken en scholen, die beiden getrouw bezocht worden; uit den prijs, dien men stelt op den Doop en het Avondmaal; uit de godsdienstige bijeenkomsten, die door het zingen van psalmen en gezangen verlevendigd worden; uit het lezen van de H. Schrift en het bidden vóór en ná de maaltijden in de huisgezinnen; zelfs uit de stemmige kleeding bij het ter kerk gaan, bij de Avondmaalsviering, bij begrafenissen en dergelijke plegtige gelegenheden.

Hoe jammer echter, dat vele van die goede gewoonten veel van hare beteekenis missen, omdat geest en leven daaraan ontbreken. Hoe jammer, dat de zedelijkheid niet beantwoordt aan de kerkelijkheid, dat er zóóveel bijgeloof heerscht, en dat het hun, die het voorbeeld moesten geven, ontbreekt aan wakkerheid en werklust. Hoe jammer! En toch moeten wij zeggen, en dat zeggen wij met smart: het is een natuurlijk gevolg van het

verkeer met de Europeanen, van gebrekkig onderwijs, van onvoldoende, gedurig afgebrokene godsdienstige leiding en van een regeringsstelsel, dat de belangen van den handel hooger stelde dan die van de huisgezinnen, of ook zeer dikwijls die beiden geheel verwaarloosde.

Als tal van tekortkomingen, gebreken, fouten en zonden gedurende meer dan drie eeuwen in een land de overhand gehad hebben, wie zal dan verwachten, dat het volk zich onderscheiden zal door wakkerheid en vlijt, door bedrijvigheid en kunstvaardigheid, door heldere kennis en gezonden godsdienstzin? Het zegt al veel, dat de Ambonezen nog zoo veel goeds behouden hebben. Waarlijk zij verdienen onze liefde en onze belangstelling in hooge mate, en als in ons vaderland, klein en groot, dit meer gevoelde en de gemeente maar eenigszins beantwoordde aan de heilige verplichtingen, die het Evangelie haar oplegt, het zou er daar ginds anders uitzien. Laat de geschiedenis getuigen.

De Portugezen waren ondernemende en knappe zeevaarders; zij verwaarloosden hunnen godsdienst niet, immers overal stichtten zij kerken; op hunne schepen werd de mis getrouw bediend; zij zouden niet in het gevecht gegaan zijn zonder vooraf eene godsdienstoefening te hebben bijgewoond; op hunne

vloten en in hunne volkplantingen ontbrak het nooit aan priesters, die de biecht afnamen en den boeteling vrijspraak van zijne zonden verleenden (absolutie gaven). Even als de Spanjaarden hadden zij van den Paus verlof ontvangen, de heidenen en mohammedanen ten onder te brengen, onder voorwaarde, dat zij hen tot het Christendom zouden bekeeren. Wij moeten aannemen, dat de Pausen werkelijk bedoelden de eer van Christus koningrijk, althans van de Roomsche kerk; maar het is zeker, dat het doopen van duizenden heidenen, zonder voorafgaand onderwijs, dat het bijwonen van kerkelijke plegtigheden en optogten niet kon strekken om zielen voor het Godsrijk te winnen, en dat het geweld door de overwinnaars gepleegd, veeleer moest strekken om bij de heidenen een' afkeer van den christelijken godsdienst te verwekken, dan om hun liefde in te boezemen voor Hem, naar wien de christenen zich noemen.

Reeds in 1511 waren enkele Portugezen, ten gevolge van schipbreuk op Ambon aangekomen en daar zeer minzaam ontvangen; doch eerst in 1521 vertoonde zich eene portugeesche vloot in deze wateren, en daar men zich hier op verscheidene plaatsen van versch water en levensmiddelen kon voorzien, werden de bezoeken talrijk. De bevolking, die daaruit voordeelen trok, vergunde den vreemdelingen op de Noordkust van het eiland eene

woonplaats of loge (1), zooals men die toen noemde, aan te leggen. Zulke plaatsen dienden aanvankelijk slechts tot het opslaan van koopwaren, doch werden later versterkt en in geregelde kasteelen of vestingen herschapen. Het duurde niet lang of de inlanders werden -de Portugezen moede, en daar het hun aan slimheid niet ontbrak, wisten zij den vreemdelingen te beduiden, dat zij eigenlijk niet op de rechte plaats waren. Door een' onzer geschiedschrijvers (2) is opgeteekend wat een bekwaam inlander hiervan vermeldt, en daar wij toch onmogelijk de geschiedenis van de portugeesche veroveringen in de Molukken kunnen verhalen, willen wij de woorden van onzen geschiedschrijver hier laten volgen, als een sprekend staaltje van de toestanden in die dagen. Hij schrijft:

»Buitendien waren de Portugezen met hunne schepen ook al in den grooten inham van Amboina geraakt, en hadden vooral kennis gemaakt met de groote en magtige negerij Hative, toen nog aan de noordzijde van den inham gelegen, welker inwoners toen nog heidenen zijnde, met de mohammedanen van Hitoe" (zoo heette de plaats waar de Portugezen zich het eerst hadden gevestigd),

(1) Spreek uit: lözje.

(2) De Predikant FRANÇOIS VALENTIÏN, bedienaar des goddelijken Woords in Amboina, Banda, enz., die ons een schat van berigten over Indië heeft nagelaten.

»in groote vijandschap leefden en gestadig door hen, als doodsvijanden van hunnen godsdienst vervolgd werden.

«Die van Hitoe nu, niet wetende hoe de Portugezen kwijt te raken, trachtten hen met zachtheid te bewegen, dat ze naar die heidenen zich begeeven wilden, dewijl ze daar, bij hen, die evenals zij ook ongeloovigen" (kafirs, zoo noemen de mohammedanen allen die niet hunne geloofsgenooten zijn), «en alzoo naar hunne meening makkers en van één geloof waren, veel beter en aangenamer dan bij hen zouden zijn. Dus hadden de Portugezen eene woning op Amboina te Hitoe, maar zonder eenige vesting, waarop zij in tijden van nood zich konden verlaten, ook zonder eenig bestuur of orde, hetgeen oorzaak was, dat zij door hun buitensporig leven bij de inlanders, die hiervan zeer veel ongelijk moesten lijden, zoodanig in haat geraakten, dat de mohammedaansche priesters hen allen zouden dood geslagen hebben, als het inlandsche hoofd hun dit niet belet had, voorgevende, dat dit bij de buitenlanders een' zeer kwaden reuk geven zoude."

Die van Hative begrepen van de gelegenheid gebruik te moeten maken, om hunne oude vijanden, de mohammedanen van Hitoe afbreuk te doen. Zij sloten dus in het geheim een verbond met de Portugezen, die op hunne beurt bij hunne landgenooten te Goa, den hoofdzetel der Portugezen op

het vasteland van Indië, hulp vroegen. Toen die van Hitoë de lucht kregen van dit verbond, verjoegen zij de Portugezen, die echter nu gedurig meer invloed en gezag verwierven in de baai, en zich eindelijk voor goed daar zóó vast nestelden, dat het voor de inlanders niet meer mogelijk was hen te verdrijven. En wat zegt nu onze Schrijver aan het slot van dit gedeelte zijner geschiedenis?

„De Portugezen vervolgden hunnen vestingbouw en voltrokken dien zóó vaardig, dat zij zich binnen kort in staat van genoegzame bescherming bevonden. Dit bewoog deze bergbewoners, ziende dat zij de Portugezen niet beletten konden dit werk tot zijne volkomenheid te brengen, hunnen haat in vriendschap te veranderen, tot zooverre, dat zij zelfs geen zwaarigheid maakten om hunnen godsdienst te omhelzen.”

Intusschen was eene portugeesche vloot komen opdagen, wier bevelhebber in last had, de Molukken te veroveren. Mogt deze elders heftigen tegenstand vinden, de Ambonezen onderwierpen zich, namen meer en meer den christelijken godsdienst aan, maar haalden zich daardoor ook den onverzoenlijken haat van alle mohammedanen op den hals.

De geschiedenis vermeldt hier eene reeks van oorlogen met inlandsche vorsten, vooral die van het magtige Ternate; in 1561 echter waren de Portugezen van Ambon en grootendeels ook van de

Oeliassers meester, en „daarbij gingen zij voort den christelijken godsdienst in te voeren.”

Den christelijken godsdienst invoeren! Moet ontroering ons niet aangrijpen, als wij van eene zoo geweldige verkrachting van het heerlijk Evangelie van Jezus Christus hooren? Jezus, die van alle geweld een' afkeer had, die de menschen alleen door de kracht der waarheid en de werking des Heiligen Geestes in hunne harten wilde winnen; die ter slagbank gevoerd werd als een lam, dat zelfs den mond niet open doet! Hebt gij er welligt nooit over nagedacht, doet het dan thans, en vraagt uzelfen af, wat gij zoudt antwoorden, als men u zeide: »Gansch Indië is te christianiseren, als gij maar veel list en een weinig geweld wilt gebruiken!” Zoudt gij niet zeggen: »de Heer beware ons voor zulk een Christendom!” Jezus zou welligt gezegd hebben tot hem, die hem het voorstel deed: »Ga achter mij, satanas!”

Neen! het Evangelie laat zich niet invoeren als eene koopwaar of als eene uitvinding; het laat zich niet met geweld opdringen; het wil gepredikt zijn door mannen, die door de liefde van Christus gedrongen worden en die dat Evangelie in eigen leven openbaren. Wat beteekent de godsdienst, als hij geen levensbeginsel is?

De Portugezen, uiterlijk ootmoedig in de kerk, welligt verslagen in den biechtstoel, waren trotsch

en overmoedig tegenover de inlanders en behandelde hen op terugstootende, neen gruwelijke, menschonteerende wijze. Wat hun aanstond namen zij. Begaf b. v. een inlander zich met een' schoonen visch naar huis, dan werd die hem door een' voorbijgaanden Portugees ontnomen en hem hoogstens op smadelijke wijze een penning toegeworpen, op verre na niet de waarde van zijn goed, met de woorden, dat het zoo'n inlander niet voegde zulken visch te eten, dat hij zich met katvisch kon tevreden stellen. Men moet den inlander kennen, om te begrijpen, hoe diep hij zich door smaadredenen gekrenkt gevoelt, hoe het in zijn binnenste kookt, zelfs al vertoont hij een onderdanig, ja vriendelijk gelaat, en hoe vast hij zich voorneemt zich op zijn' tijd over zulk onrecht te wreken. Geen inlander was beveiligd tegen den vreemdeling, die in zijn huis drong en daar zijne vrouw of dochters onteerde, als hij ze niet met geweld ontvoerde. Kortom de behandeling door menschen, die zich christenen noemden, hunnen natuurgenoeten, die zij tot christenen gedoopt hadden, aangedaan, was hemeltergend, en de dagen van Portugals magt in de Molukken waren geteld. Den inlander was het niet mogelijk zich aan het geweld te ontrukken, maar ieder bondgenoot, van wien te verwachten was, dat hij met goed gevolg de gehate vreemdelingen zou bestrijden, zou hem welkom zijn.

Daar verscheen, op den 3den Maart 1599, eene vloot van vier schepen van een volk, dat men vroeger nooit in de Molukken gezien had, op de kust van Hitoe. Het ontging den Ambonees niet, dat die nieuwe vreemdelingen door zijne verdrukkers eerst met verbazing, daarna met onverholen haat werden aangezien. Er was uitkomst te wachten, meenden zij. Maar WIJBRAND VAN WARWIJK, de bevelhebber van die hollandsche vloot, was niet gekomen om de Portugezen te bevechten, maar om handel te drijven. Kon hij eenige ladingen kruidnagelen, tegen billijke prijzen, magtig worden, dan was zijn doel bereikt. Die van Hitoe betuigden zich bereid nagelen te leveren; maar de Portugezen! Dezen zouden het hun beletten, en het zou dus zoo goed zijn, als de pas aangekomenen eerst die Portugezen verdreven! Er kwamen wel nagelen, maar VAN WARWIJK zag duidelijk, dat het den Ambonezen bovenal te doen was, om de hulp der Hollanders in den strijd, dien zij begonnen waren tegen hunne onderdrukkers te voeren, terwijl het te voorzien was, dat wanneer de Hollanders niet hielpen, de Engelschen daartoe bereid zouden zijn. Deze laatste overweging mag wel den doorslag gegeven hebben. Het zou niet lang meer duren, of de hollandsche en zeeuwsche handelaren zouden de Portugezen in Indië gaan bestrijden, om alle belemmeringen van hunnen handel met de inlanders uit den weg te ruimen.

Reeds den 2den Mei van het jaar 1600 liet de zeevoogd STEVEN VAN DER HAGEN het anker vallen voor Hitoe. Hij was daar met zijn schip »de Zon'' alleen, daar de overige schepen van zijne kleine vloot door den stroom voorbijgedreven waren. Op nieuw drongen de Ambonezen er op aan, hun hulp te verleen en tegen de Portugezen, en VAN DER HAGEN betoonde zich bereid aan hun verzoek te voldoen. Na hulp van Banda ontboden te hebben, werd een aanval op het kasteel der Portugezen beproefd; daar echter de inlanders den zeevoogd slecht steunden, was hij genoodzaakt onverrichter zake af te trekken; en na voor zijn eigen, gelijk voor het intusschen opgedaagde schip »de Maan'', eene lading kruidnagelen verkregen te hebben, nam hij de terugreis naar het Vaderland aan.

Doeh vooraf had hij een verbond met de inlandsche Hoofden gesloten, waarbij hij beloofde met voldoende magt terug te zullen komen, indien zij eene vesting bouwden, die dan door de Hollanders van geschut en krijgsbehoefden zoude worden voorzien, mits nog eens alle nagelen tegen zekeren prijs aan hen geleverd werden. De handel was en bleef het doel; aan het maken van veroveringen werd niet gedacht. De Ambonezen hadden in korten tijd de vesting gereed, die nu behoorlijk van het noodige voorzien werd, en waarin VAN DER HAGEN zekeren JAN DIRKSZON SONNENBERG met 27 vrijwillige soldaten achterliet.

Reeds in het volgende jaar moest deze bezetting de plaats verlaten. Het was haar geluk, dat **JACOB HEEMSKERK**, nu van wege de sedert opgerigte Oost-Indische Compagnie uitgezonden, in 1601 met twee schepen daar aankwam en hen meenam, daar reeds in het volgende jaar eene sterke portugeesche vloot de magt van Portugal in de Molukken herstelde.

» Daar stonden die arme Ambonezen nu weder, » zoo lezen wij in onzen geschiedschrijver, » voor de woede der Portugezen zoo bloot als ooit; doch al hun hope was op het verbond met den wakkeren zeevoogd **STEVEN VAN DER HAGEN** gemaakt. »

Het liep nog aan tot den 21sten Februarij van het jaar 1605 eer **VAN DER HAGEN** terug kwam, nu echter met eene vloot van 9 hollandsche schepen en een portugeesch schip, dat hij onderweg genomen had. Nogmaals werd het portugeesche kasteel aangevallen, en, daar het den bevelhebber aan moed en veerkracht ontbrak, gemakkelijk genomen. Opmerkelijk genoeg was daardoor tevens de vestiging der Nederlanders op Amboina verzekerd.

Wij willen hiermede het oorlogstooneel verder laten rusten, doch niet dan na nog even onzen geschiedschrijver het woord te hebben verleend. Na het verdrag van overgave besproken te hebben, gaat hij voort aldus:

» Daarop trok de onder-zeevoogd met 50 mannen op het kasteel, stekende daar een vliegend vaandel

op, en men schoot uit de schepen niet weinig salvo's.

»Wat nu de sterkte van het kasteel betreft, daar werden in de dertig stukken metaal geschut en ruim 600 Portugezen, die er uit trokken, behalve degenen die in het eiland bleven, gevonden, met welke de Landvoogd, zoo hij maar eenige kloekmoedigheid of eer in zijn ligchaam gehad had, immers zulk eene wel voorziene vesting nog lang zou hebben kunnen verdedigen; maar zijn geweten overtuigde hem, dat hij veel meer vijanden binnen in het eiland dan daar buiten vinden, en dat hem dit eindelijk dan zeer kwalijk opbreken zou.

»De personen, die hier nog bleven, waren 46 portugeesche huisgezinnen, die den eed van getrouwheid aan ons deden. De anderen werden in twee schepen, door de onzen op hen veroverd, ten deele naar Manilla en ten deele naar Solor gezonden.

»Dus kreeg de dappere VAN DER HAGEN die schoone vesting en landvoogdij van Amboina, het eerste proefstuk van de mogendheid der Nederlanders in de Oostersche landen, en het eerste land, dat de Edele Maatschappij in Indië veroverde; te wonderlijker, alzoo hij dit zonder slag of stoot en zoo gemakkelijk in zijn geweld bekwam: eene zonderlinge genade Gods aan ons, en eene zichtbare straf aan de Portugezen, wegens hunne geweldenarijen en wreedheden aan die arme Ambonezen geoeffend.”

»Men gaf ook vóór het vertrek van VAN DER HAGEN

naar Banda dit kasteel, in plaats van deszelfs ouden, nu den naam van Victoria (Overwinning), en men beval voortaan alle jaar de verovering van Amboina op den 23sten Februarij te vieren met 's morgens eene dankpredikatie te doen en 's namiddags de burgers te laten optrekken", terwijl ook op dien dag de jaarlijksche verkiezing van hoofdlieden plaats had.

Zoo verwierven onze vaderen, bijna zonder slag of stoot, eene der schoonste bezittingen van Nederlandsch-Indië, die dan ook een' geruimen tijd hun hoofdzetel in deze gewesten werd. Wat hebben ze gedaan om hare bevolkingen gelukkig te maken? Wat wordt daarvoor nog in onze dagen door ons Nederlanders gedaan? Gewigtige vragen, die onmogelijk met enkele woorden van goedkeuring of afkeuring beantwoord kunnen worden, die ieder voor zich zelve trachte te beantwoorden, als hij meent uit de geschiedenis genoegzaam licht ontvangen te hebben. Men zij echter voorzigtig in zijn oordeel. Ook hier zal voor menigeen het woord van Jezus gelden: »Wie van u zonder zonden is, werpe den eersten steen op de overspelige." Wij moeten dan opnieuw de geschiedenis laten spreken.

Tot Landvoogd over Amboina werd aangesteld FEDERIK HOUTMAN. Deze begon met de openlijke verklaring, dat gelijk tot hiertoe de Ambonezen

onderdanen van de kroon van Portugal of Spanje geweest waren, zij nu onderdanen geworden waren van den Staat der Vereenigde Nederlanden en van de Oost-Indische Compagnie, en hij liet de hoofden den eed van getrouwheid aan dezen afleggen, met uitzondering van het Hoofd van Hitoe, dat als bondgenoot werd aangenomen. In het voorbijgaan worde hier opgemerkt, dat deze onderscheiding eene groote beteekenis heeft voor het Bestuur van onze Koloniën. In de veroverde landen heeft onze Regering de regten van den oosterschen vorst op den grond; in de bondgenootschappelijke landen is haar gezag zeer beperkt. Doch over regeringszaken hebben wij niet te spreken. Het is ons te doen om de Evangelieverbreiding en wat deze voor de Ambonezen heeft uitgewerkt.

HOUTMAN maakte vooreerst geen verandering in de zaken van den godsdienst, ten opzichte van de christenen onder de inlanders door de Portugezen gemaakt. Hij liet dit op zijn beloop tot nadere en betere gelegenheid. Intusschen schijnen de hollandsche soldaten al spoedig den weg van de Portugezen te zijn opgegaan; althaus toen in 1607 de zeevoogd CORNELIS MATELIEF den stand van zaken kwam onderzoeken, beklagden de Hoofden zich over dronkenschap en zedeloosheid van het krijgsvolk, en verzochten dringend toe te staan,

dat de soldaten met inlandsche meisjes trouwden, waartoe de zeevoogd dan ook verlof gaf. Hierdoor reeds zijn de toestanden op Ambon anders geworden, dan in de meeste van onze andere bezittingen. Uit die huwelijken zijn verscheidene zeer achtenswaardige families ontstaan, van welke, naar wij meenen, nog in onzen tijd afstammelingen op de Ambonsche eilanden gevonden worden. Doch uit dezen zijn ook geboren »burgers'', die trotsch op hunne europesche afkomst, den arbeid als vernederend beschouwden, die dus nooit tot eenige welvaart kwamen, en als echte leegloopers eene pest voor de maatschappij werden.

MATELIEF nam drie jongelingen van goeden huize van Ambon mede, voornamelijk met het doel, om hun de Nederlanden te doen zien, en hun de overtuiging te geven, dat de Hollanders niet, zooals de Portugezen hen belasterd hadden, zeeschuimers waren, maar integendeel eene eervolle plaats onder de volken van Europa innamen. Later zijn meermalen inlandsche jongelingen naar Nederland overgebracht, ook met het doel hen tot predikanten en onderwijzers op te leiden. Doch dit heeft nooit vruchten van eenig aanbelang opgeleverd. De inlander heeft eene eigene opleiding noodig, die hem alleen in zijn eigen land gegeven kan worden. Men zou zeggen, dat dit als van zelf sprak, en toch vindt men nog in onze dagen bekwame

mannen, die zich van eene opleiding van inlanders hier te lande veel goeds voorstellen.

De zeevoogd beloofde verder, dat de bevolking voortaan met alle zachtheid en regtvaardigheid bestierd en tegen allen overlast van de soldaten en anderen zoodanig beschermd zoude worden, dat zij niet de minste reden tot klagen zou hebben. Dat was verstandig, maar ook noodig. Men moet aannemen, dat deze beloften vooral de overwonnen bevolking golden. Met de overige Hoofden werden verbonden gesloten, die meermalen vernieuwd zijn.

Opmerkelijk is daarin eene bepaling, die met geringe wijziging in al de vele »verbondschriften» of contracten voorkomt, luidende: »Eerstelijk zullen de christenen, christenen en de mohammedisten» (mohammedanen zeggen wij thans) »mohammedisten blijven, doch zal de een den ander niet molesteeren,» (overlast aandoen). In een ander contract verbinden zich mohammedanen van het eiland Ceram tot het volgende: »Eerstelijk zullen wij leven met onze leer. De Ambonezen en de Hollanders zullen ons geen overlast doen wegens onze leer. Ook zullen wij in geen christen-negerij gaan, om eenige leer te doen, geen massigit maken, nog iemand moorsch leeren.» Dit wilde zeggen, dat zij geen pogingen zouden doen om hun geloof te verbreiden. Zij zouden buiten hun gebied geen massigit of moskee, geen mohammedaansch bede-

huis, stichten, en niemand aldaar moorsch, dat is den mohammedaanschen godsdienst leeren. Men sprak in die dagen veel van moorsch, omdat de bevolking van het noordelijk gedeelte van Afrika onder den naam van Mooren bekend was. Die Mooren waren in de 8ste eeuw in Spanje doorgedrongen, en hadden daar den Islam of den mohammedaanschen godsdienst ingevoerd, en waren eerst in de 15de eeuw weêr verdreven of ten onder gebracht. Men denke nu bij dat woord vooral niet aan negers, dus aan menschen met eene zwarte huid. De Mooren waren van arabische afkomst, en verschilden dus in gelaatskleur en gelaatsvorm niet veel van de bewoners van het zuiden van Frankrijk. Maar zij waren mohammedanen, en wel de zoodanigen, die hunnen godsdienst overal zochten in te voeren, en daarom heeft de uitdrukking »moorsch leeren” eene eigenaardige beteekenis, waarop wel eens te weinig gelet wordt.

De mohammedanen kregen reeds in het laatst van de 15de eeuw voet op Amboina. Zij kwamen over van Java; doch eerst in het begin van de 16de eeuw, het jaar 1510 wordt genoemd, werd de Islam op de noordkust van Amboina te Hitoe ingevoerd. Wij mogen hier gerust spreken van invoeren. Het waren vorsten en aanzienlijken, die òf op hunne reizen met den Islam bekend geworden, òf om in veroverde landen meer gezag te oefenen,

hunne onderdanen dwongen hun heidendom te verlaten, zich te laten besnijden en voorts zich niterlijk als mohammedanen te gedragen. Aan onderwijs werd niet gedacht, en omtrent heidensche gebruiken en bijgeloovigheden gedroeg men zich volmaakt onverschillig.

Wie nu over den invloed van den Islam in Indië een oordeel wil vellen, dient op deze omstandigheden wel te letten. De Islam was de godsdienst van staat; al wat zich aanzienlijk rekende werd mohammedaan; daardoor was men te beter in staat de bevolking onder den duim te houden; immers de mohammedanen steunden elkander. Waren zij toegevend omtrent het Heidendom, hun haat tegen de christenen was onbegrensd. In de dagen van de Portugezen hadden de vorsten van Ternate meermalen christendorpen op de Ambonsche eilanden uitgemoord, en ook ten tijde van het bestuur der Hollanders hadden zulke tooneelen plaats, totdat dezen Ternate, met al de daarbij behoorende eilanden en landstreken ten onder brachten. Het was dus waarlijk al veel, dat de Nederlanders, zoo klein in aantal, van alle zijden omringd door vijanden, in hunne verdragen met de mohammedanen bepalingen opnamen, die althans de verbreiding van den Islam eenigszins konden beperken.

De mohammedanen kunnen niet dulden, dat men

hun' godsdienst aanrandt. Wie, die redelijk denkt, kan hun dit kwalijk nemen? Als de geschiedschrijver VALENTIJN zegt: »Wij zullen aanwijzen, waar zich dat gebroed al heeft ingedrongen, mitsgaders wat voor eilanden en dorpen met dezen zuurdesem al zijn besmet geworden", dan vergeet hij, dat de Islam op vele plaatsen een barbaarsch Heidendom verdrongen had. En als men nu op dezen toon tot de mohammedanen spreekt, zal men hunne harten niet openen voor den liefelijken klank van ons heerlijk Evangelie. Maar daarbij komt, dat de mohammedanen in Nederlandsch-Indië bedroefd weinig van hunnen eigenlijken godsdienst weten; en nu leidt onwetendheid in godsdienstzaken of tot onverschilligheid, die dan weêr ligt tot spotternij hare toevlugt neemt, als zij zich over de hoogste belangen van den mensch uitlaat; of tot dweepzucht, die zich uit in bitteren haat, zoodra slimme drijvers de harstogten weten gaande te maken. Helaas! Wij behoeven niet tot de mohammedanen te gaan, om zulke verschijnselen waar te nemen: onder christenen doen zij zich maar al te zeer voor.

De mohammedanen zijn over het geheel zeer stipt in het vervullen van hunne godsdienstpligten: de gebeden, de reinigingen, de vasten, enz., met al de daaraan verbonden plegtigheden en gebruiken. Godsdienstpligten! Gevoelt gij, dat wie dit woord gebruikt, zich ongevoelig, maar ook zeer

spoedig tot uiterlijke verrigtingen zal bepalen, meenende daardoor God te kunnen voldoen?

De mohammedanen gelooven, even als wij, aan éénen God, Allah noemen zij hem; maar zij hebben God niet leeren kennen als »Onze hemelsche Vader», zooals Jezus ons dit geleerd heeft.

De mohammedanen zijn vast overtuigd, dat niemand zalig kan worden, die niet gelooft in Allah en den profeet Mohammed. Is het dus in hen af te keuren, dat zij anderen tot hun geloof trachten over te halen? Zouden wij hen er niet veeleer om moeten prijzen? Maar dat zij hunnen godsdienst met geweld geheele volken hebben opgedrongen, dat hunne grooten zich van dien godsdienst bedienen, om het volk onder hunne onbeperkte magt te houden, dat dezen daarom dan ook het volk liefst in onwetendheid laten, en zoo al meer, dit is af te keuren. En dit is wel de voornaamste reden waarom de prediking van het Evangelie in mohammedaansche landen zoo weinig ingang vindt.

De mohammedanen maken in Oost-Indië over het geheel weinig werk van de openbare bijeenkomsten. Doch zij, die naar de moskee of missigit opgaan, gedragen zich daar zeer welvoegelijk en eerbiedig. Valentijn verhaalt ons onder anderen het volgende, en zijne beschrijving komt geheel overeen met hetgeen latere schrijvers ons ten dezen mededeelen:

»In het jaar 1687 ben ik op Hila in hunnen

tempel geweest, waarin zij mij toestonden te komen en hunnen dienst volkomen te zien. — De kerk van binnen was volslagen ledig” (dat wil zeggen er waren geen banken, geen versierselen en natuurlijk geen beelden in). »Ik zag er niet dan eenige maten op den vloer liggen, op welke niet dan eenige mannen, doch geene vrouwen zaten.”

»Ik zag hier twee zaken, die mij bijzonder behaagden. Vooreerst, dat de mannen daar zeer eerbiedig en zóó stil zaten, dat men niet het allerminste geluid of geritsel, veel min eenig gesprek van den een tegen den ander in dien tempel vernam, al te zamen even aandachtig bezig zijnde, om te luisteren naar hetgeen de Priester voorlas.”

Het tweede, dat VALENTIJN beviel, was dat niemand zich door het verschijnen van de gemalin des Landvoogds, die VALENTIJN vergezelde, maar die zich met een’ stoel aan den ingang moest vergevoegen, liet verleiden om ook maar op te zien, terwijl in de protestantsche kerken alles in beweging geraakte, als er iemand van aanzien midden onder de godsdienstoefening binnen trad. En toen hij later den Priester naar de reden hiervan vroeg, antwoordde deze, »dat men in de moskee kwam om God alleen, maar niet om menschen, veel min om dezen boven God te eeren. Dat, al was het de grootste koning, die in hunne tempels komen mogt, geen mensch zich daarom verroeren of zijne aandacht eenigszins breken zou.”

Intusschen moet men niet te veel gewigt aan een en ander hechten. Ook hier is veel vorm, zonder wezen. De Priester leest, en wel een gedeelte van den Koran, de heilige schrift van de mohammedanen; maar die is geschreven in het Arabisch, dat zelfs de Priester niet altijd verstaat, en waarvan het volk in Indië niets begrijpt. En verder zijn alle Oosterlingen zeer gesteld op orde en welvoegelijkheid bij openbare bijeenkomsten. Onder ons ontbreekt het wel eens aan goede manieren, en dit is stellig af te keuren. Doch waar het levende en levendige woord van den Prediker tot de harten doordringt, waar het gemeenschappelijk gebed en gezang de ziel verheft of verteedert, tot schuldgevoel of dankbaarheid leidt, daar ondervindt menigeen het voorregt van te leven onder de christelijke bedeeeling. En waar het hart van den christen bewogen wordt tot menschenmin en broederliefde; daar kan het niet anders of de begeerte moet levendig worden, om ook anderen in de voorregten van het Evangelie te doen deelen. En zou men zóó gestemd en gezind onverschillig kunnen zijn voor het heil van medemenschen, die nog in de verblinding van het Heidendom of in het schemerlicht van den Islam verkeeren? Wij gelooven het niet. Integendeel, het komt ons voor, dat elk opregt christen op zijne wijze en naar zijne krachten zal medewerken aan de zending, dat is aan

de verbreiding van het Evangelie, ook onder de mohammedanen van Nederlandsch-Indië. Maar die dit nu doet, stelle zich toch vooral niet voor, dat het een gemakkelijk werk is, en dat de zendelingen zoo gereedelijk gehoor vinden. Hun werk vordert tijd, volharding, inspanning en bovenal de liefde van Christus.

Na zoo lang bij de mohammedanen verwijld te hebben, mogen we nu ook wel eens nagaan, hoe het met het Heidendom der Ambonezen gesteld was.

Wij durven gerust zeggen, dat men zich van het Heidendom doorgaans verkeerde voorstellingen vormt, en daardoor den heidenen onregt doet. Het woord heiden is eene vertaling van het latijnsche *paganus*, dat een plattelandbewoner beteekent. Zeker is het, dat in de tijden toen het Christendom in de steden van het Romeinsche rijk algemeen was aangenomen, het laatstgenoemde woord gebruikt werd, om daarmede de niet-christenen te schandvlekken. Wie toen geen christen was, werd een onbeschaafde, onwetende plattelander genoemd. Nu verdient het opmerking, dat het Heidendom grootendeels uit onwetendheid is voortgesproten; maar ook, en niet minder, dat het bij alle volken door de tijden heen steeds meer in onbegrepene gebruiken en plegtigheden is ontaard. Het is soms niet moeilijk den oorsprong van afgodische handelingen te verklaren, en toch komt het bij de

meeste heidenen van onzen tijd niet in de gedachte daarnaar te vragen. Wat in den aanvang nog geest en leven had, bezielde was, is later verstorven of versteend.

De heidenen kennen God niet, dit is zeker. Hoe meer men echter het Heidendom van allerlei volken onderzoekt, hoe meer men tot de overtuiging komt, dat de mensch in de allervroegste tijden niet zóó ver van God verwijderd was. De woorden van PAULUS (Rom. 1 : 19, e. v.) verdienen hier alleszins behartiging. »Hetgeen van God kennelijk is,» (dat is door menschen van God gekend kan worden), »is in hen openbaar; want God heeft het hun geopenbaard. Want zijne onzienlijke dingen worden, van de schepping der wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien», (of met het verstand doorzien) »beide zijne eeuwige kracht en Goddelijkheid, zoodat zij niet te verontschuldigen zouden zijn. Omdat zij God kennende, Hem als God niet hebben verheerlijkt of gedankt; maar zijn verijdeld geworden in hunne overleggingen, en hun onverstandig hart is verduisterd geworden. Zich uitgevende voor wijzen, zijn zij dwaas geworden, en hebben de heerlijkheid des onverderfelijken Gods veranderd in de gelijkenis eens beelds van een verderfelijk mensch, en van gevogelte en van viervoetige en kruipende gedierten.»

De mensch is van God afgeweken. Hij heeft in

eigen kracht en eigen wijsheid willen wandelen, en daardoor is hij zoo diep in allerlei dwaasheden verzonken, zoo geheel in eigen overleggingen verward geraakt, dat de nageslachten ten slotte niet veel meer dan hun bijgeloof overhielden, en dat wat wij heidenschen godsdienst noemen, bij hen niet eens den naam van godsdienst draagt.

In vroegere eeuwen noemde men de afgoderij eenvoudig duivelsdienst, en dit woord is nog in vele zendingberigten overgebleven. Het moest beteekenen, dat de heidenen, den waren God verwerpende, zich hadden overgegeven aan den duivel of aan de duivelen en dezen de eer bewezen, die God, onzen Hemelschen Vader, toekomt. Eene diepe verachting van de heidenen was daarvan het gevolg. Voor medelijden met hunne onwetendheid was nauwelijks plaats; en had een heiden eenmaal, op welke wijze dan ook, het Christendom omhelsd, en verviel hij daarna weder tot het Heidendom, dan wachtte hem strenge straf, ja niet zelden de brandstapel. Zoo schreef een der predikanten op Amboina in het begin der 17de eeuw het volgende: »De Ambonezen en hunne naburen, heidenen zijnde, hebben van ouds (gelijk zij nog meestendeels doen) den duivel gediend. Ieder dorp heeft zijnen bijzonderen duivel; maar grondige kennis der duivelen hebben zij gansch niet, alzoo zij niet eens weten, wat eigenlijk een duivel zij, of vanwaar hij zijnen

oorsprong heeft." Wij moeten dus altijd zeer voorzigtig zijn in ons oordeel over het Heidendom, en niet maar alles voor goede munt aannemen wat reizigers ons van de heidenen en hunne godsdiensten vertellen. Men moet lang met die menschen verkeer hebben, hunne taal goed verstaan, hun vertrouwen gewonnen hebben, om achter de waarheid te komen.

De meeste zendelingen, die zich de moeite gegeven hebben, om zich met de begrippen bekend te maken van de volken onder welke zij verkeerden, hebben bevonden, dat ook bij de diepst gezonken heidenen eene nevelachtige gedachte bestaat, die, in onze taal niet beter zou zijn uit te drukken dan door een woord als »oneindige, eeuwige." Maar de heiden verstaat dit volstrekt niet zooals wij; hij kan er niet bij; en dat kunnen wij ook wel niet; maar toch voert bij ons die gedachte op tot God. Bij den heiden is zij geheel verduisterd. Zelfs wat hem nog bijgebleven is van de overlevering van de vroegste geslachten is voor hem onverstaaubar geworden. Daarom ook houdt hij zich met dat »oneindige, eeuwige" niet bezig; dat zal hem geen kwaad doen; hij behoeft het niet te vreezen, en zoo is het voor hem ook geen voorwerp van vereering. Wat hij te vreezen heeft, het zijn ziekten, misgewas, ongedierte, vreeselijke natuurverschijnselen, ja alles wat zijn

begrip te boven gaat, en dat neemt dan naar zijne kinderlijke, vaak ook kinderachtige voorstelling eene gestalte aan. Hij verneemt de booze geesten in de lucht, ziet ze in de schemering, ontdekt ze bij ziekten of in gevaren. En om nu die geesten zoo min mogelijk schadelijk te maken, verzint hij allerlei middelen. Daarbij hebben vele heidenen een onbepaald ontzag voor hunne voorouders. Die zijn dan ook nog altijd getuigen van hunne daden, bezoeken van tijd tot tijd de aarde, en verdienen dus ook wel, dat men hun van tijd tot tijd eer bewijst. Wij zouden geneigd zijn, om hier van geesten, van wezens te spreken, en wij kunnen dit woord dan ook wel bezigen; maar wachten wij ons, te meenen, dat de heidenen ons zouden verstaan, als wij, naar onze begrippen, die woorden gebruikten. Wat zij zich voorstellen heeft veel meer iets van de wonderlijke gezigten, die wij als kinderen in onze droomen hadden. Het was soms akelig, verschrikkelijk; het deed ons het zweet uitbreken; het stond voor onze oogen, het klonk en bonsde ons in de ooren; het vernieuwde zich, zoodra wij in den donker kwamen; het nam allerlei vreemde gedaanten aan; het zweefde, danste, verdween in de lucht, in den grond; het werd oneindig groot en dan weër zoo klein als een punt. Kortom het waren beelden van onze verbeelding, die echter ons als kinderen

erger plaagden en beangstigden dan eenig ding, dat wij met de handen konden tasten. Zouden de groote menschen er wel genoeg aan denken, dat zij zóó waren als kinderen? En zouden de christenen wel genoeg begrijpen, dat dit de toestand is der onverlichte heidenen? Nu zouden wij hier nog kunnen spreken over priesterbedrog en dergelijke; maar laat ons liever eens zien, hoe het Heidendom zich bij de Ambonezen vertoonde.

De geschiedschrijver VALENTIJN heeft ons een en ander daarvan medegedeeld, dat wel te vertrouwen is, omdat hij lang genoeg met de Ambonezen verkeerde en zich gemakkelijk met hen kon onderhouden; als men altijd maar weêr bedenkt, dat woorden als geest en goden geen bepaalde beteekenis hebben. Ook hij zegt, dat de Ambonezen vaststelden, dat de Oppergoden zich met de dingen der aarde niet bemoeiden, en dat zij daarom alleen „zekere duivels en geesten” vereerden. Iedere stam had dan ook zijne eigene; en VALENTIJN was zelfs in staat op sommige plaatsen te bepalen van welken tijd de vereering van dezen en genen geest dagteekende. Zekere boomen werden vooral beschouwd als de plaatsen, waar de geesten zich ophielden. Doch sommige stammen, vooral op Ceram hadden ook eene soort van tempels, waarin het licht niet kon doordringen, meestal midden in de bosschen. Dáár werden dan ook de kinderen

als zij de jongelingsjaren in traden op schrikbarende wijze tot de geheimenissen van den godsdienst ingeleid. Ditzelfde bestaat nog altijd op Ceram onder den naam van kakian, en wat dáár door de priesters in de bosschen wordt uitgerigt en vertoond, geschiedt zóó zeer in het geheim, dat wij er het regte wel niet van zullen weten. (1) Er waren ook voorwerpen van vereering: nu eens een afschuwelijk, altijd onnatuurlijk menschenbeeld, dan eens het beeld van een varken, dan weder drie zamengebonden houten, dan weder steenen. Men denke echter niet, dat deze voorwerpen als de goden beschouwd worden, of zelfs afbeeldsels van de goden of geesten waren; veel-
 eer waren het voorwerpen, die bij de godsdienstige verrigtingen behoorden. Die verrigtingen bestonden nu voor het volk in niet veel anders dan in dansen, eten en drinken, waarbij het aan woestheid niet ontbrak, en waarvan het slot altijd bestond in grove uitspattingen. De priesters hadden echter heel wat anders te doen, en daartoe behoort wat ons stof tot nadenken geeft. Letten we maar eens op.

Het land wordt door eene groote plaag, ziekte of misgewas bezocht. Hoe dit af te wenden? De priesters maken aanstalten tot een groot godsdienstig

(1) Wat onze zendeling VAN EKRIS daarvan vernam, kan men vinden in de Mededeelingen van wege het Nederlandsche Zendinggenootschap, D. V., blz. 318, e. v. en IX, blz. 205, e. v.

feest. Een aantal mannen en vrouwen worden opgeroepen om het noodige daarvoor in gereedheid te brengen, spijzen te verzamelen en te bereiden, en allerlei werk te doen. Is alles in gereedheid, dan wordt aan het dorps hoofd hiervan kennis gegeven, en nu volgt het verbod, dat allen geldt, om het dorp te verlaten; niemand mag bij het feest ontbreken.

Nu wordt een lange bamboe gekapt en op de baleo, zooveel als bij ons het raadhuis, opgerigt; daaraan hangt men verschillende levensmiddelen, en dan wordt het maal voor het volk aangerigt. De zon gaat onder; flambouwen worden ontstoken, men slaat eenige malen op de groote trom; het eten begint, en de nacht wordt verder doorgebracht met dansen, tot dat de dag aanbreekt. Nu wordt op nieuw eenig eten bereid, en dan wordt de straks vermelde bamboe door drie of vier meisjes, aangevoerd door den Priester, naar de plaats des gebeds gedragen. Onder het voortgaan roept de Priester voortdurend: »Wij smeken u, Heere! Wij smeken u, Heere, eerbiedig, erbarm u over ons en heb medelijden met ons!» Is men ter plaatse gekomen, dan wordt de bamboe plegtig neêrgezet en daarbij allerlei voedsel op borden, uit bladeren vervaardigd, geplaatst, dat dan geacht wordt aan de goden gewijd te zijn. Nu eet de Priester een pinang of banaan, eene in Indië zeer algemeene, smakelijke en voed-

zame vrucht, zet zich daarop neder op den grond en spreekt met luider stem het volgende gebed uit:

»O Heer des hemels! wij smeeken u, Heer, gij zon, gij maan, gij morgen- en avondster en alle gij andere lichtende sterren, gij aarde en gij zee, gij groote boomen des lands, o alle gij dieren, die op het land loopt en alle gij visschen, die in de zee zwemt, alle dewelke de Heer geschapen heeft.

»Wij smeeken u, Heer, en brengen u offeranden van spijs en drank, van de dieren, van de bokken, van de varkens, visch, towak" (palmwijn), »rijst en wortelen, die gij ons geeft. Wij roepen u aan, en verzoeken u, dat gij dit ons offer, dat wij u toebrengen, aannemen, en dat gij verre van ons alle ziekten, ongelukken en ellenden weren, en geven wilt, dat die alle met den stroom in zee mogen varen. Laat die met de zon ondergaan en nooit wederkeeren; maar verleen ons integendeel uwe genade, allerlei zegen en welvaren; geef ons gezonde zielen en frissche, vaste lichamen.

»Verleen ons kloekmoedigheid en de overwinning op onze vijanden; maak ons voorspoedig in onzen handel, en geef ons veel welvaart daarin, opdat wij mogen rijk worden en veel goud en zilver, gongs" (grootte koperen keteltrommen) »en zijden geschilderde kleeden verkrijgen. Laat toch al ons gewas des velds voorspoedig zijn, en geef, dat onze tuinen en aanplantingen ons veel vruchten mogen geven.

»Gebied de visschen met geheele scholen en troepen naar land toe te schieten, opdat zij ons niet alleen, maar ook arme menschen, mitsgaders weduwen en weezen, voeden mogen. Doe onze towak- en sagoweerboomen" (die eene andere soort van palmwijn opleveren) »veel vocht tot drank aan alle menschen geven. Verleen ons veel zonen en dochters, en geef dat wij met dezen op aarde lang en tot grijswordens toe leven mogen, opdat wij u, o groote Heer! veel offers ons gansche leven door mogen brengen!"

Na het uitspreken van dit gebed neemt de Priester olie, en smeert daarvan allen tegenwoordigen op het voorhoofd en de borst, tot hen zeggende: »Ontvangt den zegen, dien u de Heer des hemels met allerlei zegen en welvaart over u en uwe kinderen verleent."

En dan keert men terug naar de baleo, om weêr met eten, drinken en zingen te eindigen.

Wie, die de taal van den priester verstaat, de volkszedes kent en niet meent, dat alles wat niet overeenkomt met onze gebruiken belagehelijk is, zou kunnen spotten bij het aanhooren van zulk een gebed, al gevoelt hij, dat de man, die het uitspreekt, de kracht en de beteekenis er van niet verstaat, en al weet hij, dat voor de groote menigte zulke woorden in den wind gesproken worden; al moet hij zich bedroeven, dat deze slechts leven zal bij de spijs, die vergaat, en slechts hunkert naar zinnelijk genot.

En toch onder de heidenen vindt men ook vromen, die zoeken naar het verborgene, die in vollen ernst bij het onzichtbare, bij hunne voorvaderen, uit het lange verleden heil en troost zoeken. Wat zegt gij, christen! Lid van Christus' gemeente! Kunt gij het voor uw geweten verantwoorden, dat gij zoo weinig doet, om over die heidenen het volle licht van het eenvoudige, zaligmakende Evangelie te doen opgaan?

Wij moeten hier nog met een enkel woord spreken over bijgeloof, dat wel eens al te zeer met de heidensche godsdiensten in onafscheidelijk verband gebracht wordt.

Het is bijgeloof, als de mensch in den donkeren nacht in het ruischen der bladeren, het gieren van den wind, het kabbelen van de beek en zoo-veel meer stemmen van geesten meent te vernemen. Het is bijgeloof, als men uit de ontmoeting van een of ander gedierte, of uit het fluiten van vogels, of uit het liggen van de ingewanden van een geslacht dier, of uit de lijnen van de hand, of uit koffijdik, of een kaartspel heil of onheil meent te kunnen spellen. Het is bijgeloof, als men in het bewegen van een' spiegel, het bijeenzijn van personen tot zeker getal kwade voortekens ziet. En waar zouden wij eindigen, als wij al de bijgeloovigheden moesten opsommen, die onder alle hemelstreken, onder alle volken, onder tal van vormen gevonden worden?

Het bijgeloof ontstaat bij den mensch, als hij bij gezonde zintuigen, zich geen rekenschap kan geven van wat die zintuigen aandoet: de beelden, die zich in zijn oog vormen bij schemerlicht of in den duister; de geluiden, die zijn oor treffen, zonder dat hij na kan gaan vanwaar die komen; de aanraking met voorwerpen, zonder dat hij bevroeden kan wat hem iets deed gevoelen of ook zóó, dat het gevoel voor hem onaangenaam snel voorbijgaat. Het bijgeloof neemt zijnen oorsprong in 's menschen zinnelijkheid; terwijl de godsdienst, onder welken vorm ook, uitgaat van 's menschen verwantschap met God. Het gevoel van deze verwantschap is, helaas! door de zonde verstompt, en dat het bijgeloof zich zoo vaak met den godsdienst vermengt, is ook al een gevolg van 's menschen zondige natuur.

Het bijgeloof wordt voortgeplant en neemt bepaalde vormen aan door mededeeling. Het zou zich zoo ligt niet onder bepaalde vormen voordoen, als niet het kind, de zwakke, de bedrukte en gebogene, vast vertrouwende op de meerdere kennis van anderen, gaarne en gaaf overnam wat dezen als verklaring opdisschen van het voor den onwetende onverklaarbare. Zóó laat het zich dan ook begrijpen, dat werkelijk priesters, die er op uit waren het volk onder hunne magt te houden, aan het bijgeloof voedsel gaven.

Het is intusschen opmerkelijk, dat bijna onder alle heidenen de wigchelaars en waarzeggers, de ziekenbezweerders, regenmakers en toovenaars een' stand vormden en nog steeds vormen, afgescheiden van de eigenlijke bedienaars van den godsdienst. VALENTIJN noemt op Ambon priesters, wigchelaars en waarzeggers in éénen adem; doch gaat hij ons verhalen wat die wigchelaars en waarzeggers deden, dan spreekt hij niet meer van priesters.

Die wigchelaars en waarzeggers nu wisten, als zij het op iemand voorzien hadden, hem altijd te een' of anderen tijd aan te duiden als de oorzaak van eene of andere ziekte of ellende, en dan was de ongelukkige aan de handen van eene ruwe volksmenigte overgeleverd; zelden kwam hij er met het leven af.

Was iemand ziek, dan zond hij naar den wigchelaar, en die wist dan altijd door eene of andere kunstenaar den persoon of de plaats aan te wijzen, van waar die ziekte hem was overvallen, en dan moest er een offer gebracht worden. Gold het eene plaats, dan liep dit zeer onschuldig af; want dan was het genoeg, daar eenige spijs of kostbaarheid neêr te leggen, soms ook wel een dier te slagten. Maar wee den persoon, dien de wigchelaar als bewerker van de ziekte aanwees.

Uit het hart van een geslagt dier, uit eene gekaauwde vrucht, uit den rook van tabak en der-

gelijken voorspelden zij den afloop van eene ziekte.

Was eene plaats door vele en ernstige ziekten bezocht, dan wisten die wigchelaars den geschikten tijd waar te nemen om aan de ziekte haar afscheid te geven. Met veel omslag werd dan een prauwtje of schuitje vervaardigd, soms wel van een zeil voorzien, en nadat men daarin eenige eetwaren geplaatst had, liet men dit vaartuigje de rivier af, naar zee drijven.

Na groote droogte, en als de wigchelaar voorzag, dat er verandering in het weêr op handen was, moest er een witte haan geofferd worden, en als men dan met een bamboe-rietje in zekeren grooten pot roerde, kon ieder verzekerd zijn, dat de regen zich niet lang zou laten wachten.

Zietdaar enkele staaltjes van het bijgeloof op de Ambonsche eilanden, wel droevig, wel geschikt om een volk diep ongelukkig te maken. Wie zou niet gaarne de ongelukkigen van zulk eene ellende willen verlossen? Wie niet willen medewerken aan het uitroeijen van deze zielsziekte? Wie niet hen willen steunen, die het geneesmiddel in handen hebben en niets liever verlangen dan het toe te dienen?

Zooals het met vele ziekten gaat, er zijn verschillende geneeswijzen en geneesmiddelen tegen deze zielsziekte aan de hand gedaan. Wij zullen ze maar niet opsommen, al zijn er ook onder, die tot

zekere hoogte baten. Wij kennen er één, dat niet maar tegen deze of gene ziekte van de ziel of van het ligchaam, hier of daar, nu of later kan worden aangewend, maar dat niets minder vermag dan van den ouden mensch een nieuw schepsel te maken, dat zijn oog verheldert, zijn verstand verscherpt, zijn gemoed heiligt, dat hem van oneindig nut blijft, ook dan wanneer zijn stof aan de aarde is toevertrouwd en hij uit de gewesten van dwaling en kortzigtigheid in die der waarheid en des lichts is overgegaan.

Het Evangelie van Jezus Christus, dat ons God doet kennen als onzen liefdevollen Vader, is het geneesmiddel, dat gij zelf, waarde Lezer! reeds genoemd hebt. Dat is en zal steeds blijven het eenige, afdoende middel tegen bijgeloof en zonde. Maar dat zal ook licht verspreiden onder de volken, vrede op aarde brengen; dat zal het welbehagen Gods in den mensch blijven verkon- digen, en ons nader brengen bij onzen God, naarmate wij meer ervaren, dat wij allen kinderen zijn of moeten worden van onzen Hemelschen Vader. Laat ons volharden in de bede: »Uw Koningrijk kome! Uw wil geschiede op aarde gelijk in den Hemel!» En laat ons toch vooral niet vergeten, dat voor zooverre wij ons naar Jezus Christus noemen, wij zijne medearbeiders behooren te zijn.

Wij zijn nu genaderd tot den arbeid onzer vaderen op de Ambonsche eilanden, voor zooverre die heeft moeten strekken om het Christendom daar te verbreiden. Wij hopen spoedig, in een volgend stukje, daarvan, gelijk van den jongeren zendingarbeid, u een overzicht te geven.

Bij M. WIJT & ZONEN, Drukkers van het Nederlandsche
Zendinggenootschap worden ook uitgegeven de
volgende Kleine Stukjes:

	Cents.		Cents.
1. Evang. herin. aan zieken	10	36. Waarschuwing tegen het kwaadspreken	07½
2. Over het nuttig kerkgaan..	07½	37. Iets over de zelfkennis	15
3. Over h. doen van belijdenis	07½	38. Een woord v. onderrigt en troost in sterfhuizen	20
4. Een woord voor menschen, die niet ter kerk kunn. gaan	07½	39. Men doet niet wat men kan	12½
5. Het Christend. beschaamd door Heidenen	10	40. Christelijke onderrigt. tot moed en hope	15
6. Evangelische herinneringen aan bedroefden	15	41. Waarom word ik niet beter?	17½
7. Evangelische herinneringen aan vaders en moeders	15	42. Wie zijn hier op aarde de gelukkigste menschen?	15
8. Een woord aan vaders en moeders over den Doop	03	43. Gedenk te sterven	15
9. Over het allerbeste Boek.	07½	44. Het voorbidd. een pligt der christelijke liefde	12½
10. Onderw. over h. Bijbellezen	20	45. Opw. tot getrouwe deelneming in het Maandel. Geb.	17
11. Het leven v. den Heer Jezus	17½	46. Troostw. voor Christenen in alle wederwaardigheden	15
12. Iets over het Avondmaal	12½	47. Bijbelsch leesb. v. zieken	15
13. Opwekk. tot de huiselijke Godsdienst	12½	48. Iets uit het leven van Felix Neff, Pred. der Waldenzen	20
14. Zamenspr. tuss. drie vrienden over de Wedergeboorte	07½	49. Het geloof in den Heer Jezus Christus, naar Joh. VI.	20
15. Het leven v. William Kelly	10	50. De christelijke oefenschool	20
16. Drie zamenspr. tusschen een' Leeraar en een Huism.	10	51. De goede Herder	17½
17. Het dorp Eerenhoef	20	52. Bijbelsch onderwijs over 's menschen bekeering	17½
18. Het nadeel van het bij de straat loopen der kinderen	12½	53. Genade en pligt	17½
20. Iets v. herstelden u. krankh.	12½	54. Gesch. aan allen, die Gods woord mogen hooren	17½
21. Iets voor gevangenen	25	55. De Zelfbeproeving	17½
22. Geschenk der christ. liefde voor kinderen	20	56. Het wandelen als kinderen des lichts	17½
23. Geschenk voor lidmaten der christelijke kerk	15	57. Het beste voorbeeld	17½
24. Heb ik wel genoeg voor de eeuwigheid?	12½	58. Iets over het geweten	17½
25. Tweede geschenk der christelijke liefde voor kinderen	15	59. Christel. godsvrucht geen dweeperij	17½
26. Voor dienstboden	17½	60. Het leven van Joh. Eliot	17½
27. Over de feesten	12½	61. Een woord over onzen geestelijken wasdom	12½
28. Iets voor armen	07½	62. De Christen	15
29. Jezus, de geneesmeester van zieken	10	63. Aanprijzing van een godvruchtig huiselijk leven	15
30. Evangelische herinneringen aan oude lieden	15	64. Herin. van een dorpsleeraar	12½
31. Verz. van leerzame brieven en opwekkende verhalen	12½	65. Wenken omtrent het gebrek aan schuldgevoel	15
32. Opw. tot weltevredenheid	12½	66. Handl. tot de algem. kaart der christ. zendingsposten	30
33. Een g. woord aan Christenouders over de opvoeding	15	67. De wederzijdsche pligten in het christelijk leven	17½
34. Franke, de kracht des gel.	12½	68. De ware vooruitgang	10
35. Schets van het leven van Afrikaner	07½		

	Cents.		Cents.
69. Gods hoogheid en der menschen geringheid.....	10	95. Een Zendingfeest in de Heidenwereld.....	10
70. Hoe wil de Heer dat zijne discipelenomtrent Hem zullen gezind zijn en handelen?	10	96. Zaligheid.....	10
71. Godsdienstigheid uit nood.	10	97. God, onse Heilige Vader... 12½	
72. Bidt zonder ophouden....	12½	98. Gods lankmoed. ons behoud.	7½
73. Het beste Avondmaalskleed	12½	99. De parel van groote waarde.	7½
74. Daniël.....	20	100. Leef ik als een christen?	7½
75. De beste fakkel.....	10	101. Terugbl. van eene Zendingz.	7½
76. De vriendschap der wereld.	08	102. Een werk Gods.....	10
77. Wat doet men voor Israël?	12½	103. Uit de gesch. van een Gezang	7½
78. Maria, de moeder d. Heeren	17½	104. Christend. op de Sandw.-Eil.	10
79. De levensav. v. vad. Jacob.	12½	105. Tweedracht over Jezus ...	7½
80. Het liefhebb. der verschijning van Christus.....	09	106. Nederl. O.-I. en het Ned. Zendel. (Met de feestplaat).	45
81. Geef ons heden ons dagelijksch brood.....	12½	107. Saul, een treurig beeld v.d. ontwikkelingsgang der zonde	10
82. Uitwendige godsdienstigh. zonder godsd. des harten.	12½	108. Ned. Oost-Indië en het Ned. Zendinggen. 2e st., 1e ged.	10
83. Het vertrouwen op God..	12½	109. Rizpa, of de liefde eener moeder.....	10
84. De oudste psalm.....	12½	110. Ned. O.-I. e. h. Ned. Zendel. 2 de st., 2de ged.....	12½
85. Gebedsverhooring.....	12½	111. Teller op Savoe.....	11
86. Zelfverloochening.....	12½		
87. De hooge, alles te boven gaande waarde der liefde..	15		
88. Drie eischen des christelijken levens.....	10		
89. Niet in tel.....	7½		
90. Onze aardsche levenstaak.	10		
91. Nalatigheid ..	10		
92. Bethanië.....	12½		
93. Een deksel op het hart..	10		
94. Een Nieuwe Zendingkaart	40		

Bij de Drukkers en Boekverkoopers M. WIJT & ZONEN zijn verkrijgbaar de volgende Kleine Stukjes.

	Cents.		Cents.
2. De welbestede stuiver	10	56. Hadara	04
3. De wever uit Welsh	07½	57. De oude geneesheer	10
4. De kleine bewoner van het Anvergüesche Gebergte	10	58. De roepstem des Heeren	15
6. De jonge Hutbewoonster	22½	59. Anna Walsh	07½
7. Opwekking te Elberfeld	05	60. Eerste zend. te St. Thomas	15
8. De Iersche boer	10	61. Thirza	20
9. Elisabeth Cunningham	15	64. Kenmerk. v. een kind Gods	07½
10. John Robins, de matroos	10	65. Overtuiging verwaarloosd	12½
12. Kolonel Jacob Gardiner	15½	66. Woord aan jonge moeders	07½
14. De Bode met goede tijding	15	67. De onbekende zending	04
15. Jansje Allan	15	68. Mevrouw Rumpff	10
16. Zonderlinge tusshenkomst der Voorzienigheid	07	69. Opmerkelijke leiding Gods	07
17. Levensber. van Amelia Gale	07½	71. De vrome landman	07½
19. De geschied. v. Mary Smith	12½	72. Ged. over de eeuwigheid	07½
20. De Dorps-predikant	10	73. Maria	10
21. De waarheid van het Evang.	10	74. William	07½
22. Kracht des geloofs	10	75. De Christen in het gasthuis	03
23. Herman de houthakker	12½	76. Lord Teignmouth	10
24. Laatste uren v. John Cowper	10	77. Leven van Schwartz	08
25. Het einde van den tijd	10	78. Wie zoekt die vindt	05
26. Wat God bewaart, is wel bewaard	15	79. Levensb. van een' soldaat	05
27. Wie zijt gij? Wat hebt gij te doen?	10	80. Pacalsdorp	07½
29. Eben-Haäzer in Latakko	10	81. Onnoedige zorgen	04
30. Indiaansche bekeerlingen	10	82. Zachéüs	08
31. De Christen-feesten	05	83. De twee bureu	10
32. Verhaal van 2 predikers	07½	84. Bekeering v. A. H. Franke	04
33. De tijd en de eeuwigheid	10	85. Blandina	07½
34. Kort en heilzaam bericht	10	86. Bede van een grijsaard	07½
35. Johan Coenraad Ter Linden	07½	87. Het huisgez. te Haalterdale	15
36. Een beroep op het hart	12½	88. Inwendig Christendom onder Hottentotten	05
37. De landman in den Elzas	10	89. Aärons dood	15
38. Sterfgevallen van zeven bekeerde heidenen	10	90. Het Paascheest	10
39. Levensloop van C. L. Töpfer	07½	91. Leven van Chrysostomus	07½
40. Eenige bijzonderheden uit het leven van Morrison	15	92. Het geheimzinnige in den Christen	05
41. Lydia S.	07½	93. Jacob Wilson	15
42. Hugo Bourne	07½	94. De eerste kerkgang	10
43. De christelijke viering van den Zondag	05	95. Wanneer ben ik, enz.	06
44. Henri Obookiah	10	96. Overeenk. Christel. Gods	05
46. Het bezoek bij een kranke	15	97. Zendingsgave	15
47. Brieven van een' leeraar	15	98. De zwarte knecht	10
48. Polycarpus	10	99. Waarschuwing tegen valsche overleggingen	10
49. Als God werkt, wie zal dan keeren?	15	100. De bedelaar	05
50. De Soldaten-dochter	10	101. Samuel Mills	05
51. Het gelukkige sterf bed	10	102. Triomfhoog van Titus	06
53. De gast zonder bruiloftskl.	07½	103. Zijt gij gelukkig?	07½
54. Treffend voorbeeld	07½	104. Uit- en inwendige zending	05
55. Levensschets v. Blumhardt	15	105. De twee erfenissen	05
		106. De waarde van het gebed	07½
		107. Samuel Crowther	07½
		108. Catharina Philips	07½
		109. Goodluck Day	07½
		110. De toestand der heid. vrouw	07½

A 2135490

	Cents		Cents.
111. Middel om rijk te worden.	04	158. Uit onze Brieven-tasch ...	07½
112. Eene oude beproefde raad.	12½	159. Dankt God in alles	05
113. Verband ijver voor de zend.	07	160. Een andere Oom Tom ...	05
114. Ra-Poor-Negro.....	05	161. Zeventig jaren	06
115. De zendel. onder de heid. .	05½	162. De Soldaat en de Landverh.	05
116. Iets uit het leven eener zendingelingsvrouw. 1e brief.	05	163. Getuig. omtrent de godsv. en het leven der christenen	04
117. De Christen-vrouwen der Apostolische eeuw.....	06	164. 2 tafereelen uit het leven en werken van een zendel.	07½
118. Christina en Esther.....	06	165. Eenzaam maar niet verlaten	07½
120. De verhoogde Heer.....	05	166. Uit onze Brieven-tasch II.	07½
121. De zegentrijke vrucht van een rijksdaalder.....	02	167. Mededeel. van Ulfers I.	07½
122. Opw. tot h. werk der zend.	05	168. idem idem II.	07½
123. De Baron Dhijhern.....	07½	169. Over zendingmethode I..	10
124. Een woord tot aanbeveling der zendingenzaak.....	07½	170. idem idem II..	10
125. De toekomstige wereld. . .	05	171. Het kruis der bespottig.	07½
126. Iets uit het leven eener zendingelingsvrouw. 2e brief.	07	172. Over zendingmethode III.	10
127. Eene uit duizend.....	06	173. De Zending onder de volken der aarde. I. Europa, . . .	07½
128. Eene Martelaars-geschied.	05	174. Ditb. II. Azië. 1. West-Azië	07½
129. Een Rabbi die rust zoekt bij Christus.....	05	175. Tollenaarsbede	05
130. De Christin geroepen tot deeln. aan de zendingzaak.	05	176. De zend. II. 2. Japan en China	07½
131. Zoeken en vinden	10	177. Dito. 3. Achter-Indië	07½
132. De onfeilbare gids	10	178. Bij een Ziekbed	05
133. Wien te hooren?	07½	179. De zend. II. 4. Eng. Indië	07½
134. Eene zwaar beproefde ge- loofsheldin.....	07½	180. Hung-Sui-Tschuen, enz. . .	07½
135. Marianne, de Bijbelver- spreidster van St. Giles..	10	181. De zend. II. 5. Ind. Archipel	07½
136. De dochter v. d. Landman	12½	182. Toespr. door Da. H. L. Vinke	07½
137. De hoop des christens ..	07½	183. Mededeeling. van v. d. Liefde	07½
138. Het leven van v. d. Kemp.	05	184. dito dito	07½
139. Kunt gij altijd van Jezus zwijgen?	06	185. De Kerstavond	07½
140. Het werk v. kleine Jessie.	07½	186. De Zending. III. 1. O-Afr.	07½
141. Liefde voor liefde	05	187. Een vertrouwelijk gesprek.	06
142. Heilig leven, zalig sterv.	07½	188. De Zending. III. 2. Z-Afr.	07½
143. Een sterfb. in den vreemde	07½	189. Verderft het niet, enz. . . .	10
144. Iets uit het leven eener zendingelingsvrouw. 3e brief	05	190. Barmhartigheid	07
145. dito. 4e brief.	05	191. De Zending. III 3 W-Afrika	07½
146. Levensg. v. e. Iersche knaap	07½	192. J. F. Riedel. Een levensb. I	10
147. De Thermometer.....	05	193. De Zend. IV. 1 N-Amerika..	07½
148. Toespraak.	05	194. Levensber. van J. E. Jellesma	17½
149. Eene nitu. helpster d. zend.	07½	ook in 3 afzonderl. stukjes à	06
150. Niet verre	06	195. Een blik o/d gesch. v. d. Zend.	5
151. Wat een reisverh. kan uitw.	05	196. J. F. Riedel. Een levensb. II	12½
152. Een blik in de Jav. huish.	05	197. idem idem III	7½
153. Het "Onze Vader"	05	198. idem idem IV	7½
154. Clement Carow	12½	199. idem idem V	10
155. Een Israel. tot Chr. gebracht	05	200. De Zend. IV. 2 Z-Amer.	7½
156. Schoone plaatsen uit de schriften van 3 Kerkvaders	07½	201. De Hut bij de Hoofdsberk. .	5
157. Gidion	07½	202. J. F. Riedel. Een levensb. VI	10
		203. idem idem VII	7½
		204. De Zending. V. Australië..	7½
		205. Toespraken door Ds. D. P. M. Graswinckel.....	7½
		206. Hubert Duifhuis	7½